

ห้องเรียนไร้กระดานดำ

ปัญญา เล็กวิไล¹

“พลี๊ส สะแตน อีพ...กูดสสส ม้อนึ่ง ที่ เช่อ”

“กูด ม้อนึ่ง. พลี๊ส ซิท ดาวน”

“แซ็ง กิว ที่เช่อออออ...”

เสียงนักเรียนราว 20 คน ดังสนั่นขึ้นอย่างพร้อมเพรียง เมื่อชั้นเรียนวิชาภาษาอังกฤษเริ่มต้นขึ้นพร้อมกับครูภาษาอังกฤษคนใหม่ของพวกเขาเยินอยู่หน้าชั้น หลังจากครูอนุญาตให้นั่งลงแล้ว ทุกคนก็หุบสมุดและกล่อดินสอดขึ้นมาวางหราอยู่บนโต๊ะเรียนต่างๆ ที่ยังไม่รู้ว่าครูคนใหม่นี้จะให้เขียนอะไร

ผมมองนักเรียนของผมด้วยใบหน้ายิ้มแย้ม เป็นการเริ่มสร้างความคุ้นเคยเมื่อแรกพบกัน นักเรียนชน ม. 2 แห่งโรงเรียนบ้านเกาะอาดัง ซึ่งเป็นโรงเรียนแห่งเดียวบนเกาะหลีเป๊ะ จังหวัดสตูล (เกาะหลีเป๊ะ เป็นหนึ่งในหมู่เกาะอาดัง-ราวี แต่โรงเรียนกลับไม่ตั้งชื่อตามเกาะที่เป็นที่ตั้ง สิ่งนี้ยังเป็นปริศนาต่อผมเองกระทั่งทุกวันนี้) ประสบการณ์การสอนภาษาอังกฤษครั้งแรกของผมเกิดขึ้นที่นี่ แต่บรรยากาศเมื่อก้าวเข้ามาในห้องเรียนตั้งแต่วินาทีแรกนั้นชวนให้นึกถึงตัวเองสมัยเรียนอยู่ชั้นประถมฯ การที่มีหัวหน้าชั้นลุกขึ้นยืน แล้วกล่าวให้สมาชิกในชั้นเรียนลุกขึ้นกล่าวเคารพครูไม่เว้นแม้แต่วิชาภาษาอังกฤษ เป็นธรรมเนียมโบราณที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงมาจนถึงบัดนี้

ผมเดินทางไปมาๆ ที่เกาะหลีเป๊ะ จังหวัดสตูล ติดต่อกันเป็นปีที่สามแล้ว สองปีแรกนั้น มาทำงานเป็นล่ามภาษาอังกฤษให้กับองค์กรไม่หวังผลประโยชน์จากประเทศิตาลี พวกเขาเรียกตัวเองว่า GEA Onlus องค์กรนี้ประกอบไปด้วย Professor

¹ อาจารย์ประจำสำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

และนักศึกษาอาสาสมัครราวๆ 7-8 คน (ที่พูดภาษาอังกฤษได้) จากมหาวิทยาลัยปาดัว มาจัดโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวอูร์กลาไว้อย่างไร ซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองของเกาะแห่งนี้

แม้จะเริ่มต้นจากการเป็นล่าม แต่เมื่อผ่านการทดลองงานมาได้สองปี Professor คัมเพริโอ เจ้านายของผมลงความเห็นว่าผมยังไม่สติแตกจากการทำงาน (เยี่ยงทาส) ดังนั้น เมื่อถึงสัญญาปีที่สาม เจ้านายจึงเลื่อนขั้นให้เป็นผู้อำนวยการของ GEA Onlus ประจำประเทศไทย ซึ่ง (รวมตัวผมเองแล้ว) มีสมาชิก 1 คนถ้วน ตำแหน่งนี้คือการเป็นครูอาสาสมัครภาษาอังกฤษให้แก่ชุมชนไปด้วย หมายความว่าผมเองต้องเดินทางไปเกาะหลีเป๊ะในช่วงที่เป็นฤดูมรสุม ซึ่งการเดินทางจากฝั่งและความ เป็นอยู่บนเกาะในช่วงนั้นอึดอัดขัดสนยิ่งนัก

แต่ตลอดช่วงเวลาสามปีที่ต้องทำงานกับชุมชนชาวอูร์กลาไว้อย่างนี้ ณ เกาะหลีเป๊ะ นับว่าเป็นการเรียนต่อหลักสูตรพิเศษ ซึ่งมหาบัณฑิตหามาได้ อย่างผมไม่เคยมีโอกาสได้ เรียนรู้ในรั้วมหาวิทยาลัย ปีสุดท้ายที่ทำงานที่นั่น แม้ว่าจะทำให้ฐานะครูสอน ภาษาอังกฤษ แต่ผมเองกลับรู้สึกว่าการเรียนชาวอูร์กลาไว้อย่างนี้ต่างหากที่สอนอะไรหลาย อย่างให้แก่ผม

โรงเรียนบ้านเกาะอาดัง ไม่เคยมีครูสอนภาษาอังกฤษอยู่ประจำ แต่ก็ เช่นเดียวกับหลักสูตรในโรงเรียนรัฐทั่วไป ที่บังคับให้นักเรียนต้องเรียนภาษาอังกฤษ แต่ นอกเหนือจากความสำคัญ củaภาษาอังกฤษในฐานะหนึ่งในวิชาบังคับตามหลักสูตร แล้ว การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวในเกาะหลีเป๊ะทำให้ภาษาอังกฤษมีความจำเป็นต่อ คนท้องถิ่นมากขึ้น โดยเฉพาะเด็กนักเรียนบางคนที่ต้องช่วยครอบครัวบริหารกิจการ ร้านอาหารและรีสอร์ท ทว่าจำนวนครูสอนภาษาอังกฤษในจังหวัดสตูลค่อนข้างจะมี น้อย และโรงเรียนแห่งนี้กำลังขาดแคลน บางปีการศึกษานักเรียนไม่ได้เรียน ภาษาอังกฤษเลยตลอดทั้งเทอม และเนื่องจากเกาะหลีเป๊ะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติมา ท่องเที่ยวอยู่เนืองๆ ทางโรงเรียนจึงได้ครูภาษาอังกฤษบ้าง แต่นักท่องเที่ยวพวกนี้ก็มีมา ไปด้วย ไม่ได้ทำให้การสอนภาษาอังกฤษมีความต่อเนื่องเท่าไรนัก

GEA Onlus จึงบริจาคค่ามของตัวเองให้มาเป็นครูอาสาสมัครให้แก่ทางโรงเรียนด้วยประการฉะนี้

การสอนภาษาอังกฤษที่นี่ไม่ใช่นัก ชาวอุรูกลาไว้นั้น แม้จะพูดภาษาไทย แต่ภาษาไทยนั้นเป็นภาษาที่สอง ส่วนภาษาแม่ของพวกเขาคือ ภาษามาเลย์ ภาษาซึ่งวิวัฒนาการมาจากภาษา มาเลย์ ถึงฐานเดิมที่พวกเขาจากมา การรอนแรมอยู่กลางท้องทะเลระหว่างอพยพมาแถบชายฝั่งอันดามันของประเทศไทย พวกเขาจึงเรียกตัวเองว่า Urak Lawoi หรือคนทะเล หรือ ชาวเล (Orang ภาษามาเลย์แปลว่า คน, Laut แปลว่า ทะเล) การสอนภาษาอังกฤษส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยเป็นสื่อกลางในการสอน และผมก็พบว่านักเรียนบางคนไม่สันทัดภาษาไทยนัก

อย่างไรก็ตาม รูปภาพคือสื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพที่สุด เพราะเป็นสากล ไม่ต้องกังวลกับอุปสรรคด้านภาษา เด็กๆ หลายคนที่นี่ก็เป็นศิลปินตัวฉกาจ ผมรู้แจ้งเรื่องนี้เมื่อตอนที่สังเกตเห็นว่านักเรียนบางคนในชั้นไม่ตั้งใจฟัง แต่แอบวาดรูปอยู่หลังห้อง คุณครูจึงพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส จับนักวาดเขียนเหล่านั้นมาวาดรูปบนกระดาน วันนั้นพอศิลปินเขาวาดรูปเรือหางยาว ยานพาหนะสำคัญของชาวอุรูกลาไว้อย่าง ผมให้เขาวาดรูปลอบดักปลาเพิ่มบนกระดานด้วย พวกเขาจึงเรียนภาษาอังกฤษหัวข้อวิธีการจับปลา และพาหนะในการจับปลาของชาวเล ไม่นานวิธีการสอนโดยใช้ภาพวาดก็เริ่มพัฒนาเป็นตำราเรียน ผมรวบรวมศิลปินดาวเด่นของแต่ละชั้น และรวมตัวผมเองด้วย (ผมชอบวาดรูปมาแต่ไหนแต่ไร) มาช่วยกันวาดรูปทำเป็น Picture Dictionary ฉบับเกาะหลีเป๊ะ

ผมขออนุญาตครูใหญ่พานักเรียนออกไปตระเวนเรียนภาษาอังกฤษตามสถานที่ต่างๆ บนเกาะเป็นครั้งคราว นักเรียนจะได้มีโอกาสวาดรูปสิ่งๆ ต่างๆ ที่เห็นภายในชุมชนของตนเอง คำศัพท์สำนวนภาษาอังกฤษที่สอนจึงได้มาจาก ประสบการณ์จริง และอยู่ในบริบทที่นักเรียนจะได้ใช้จริง การแสดงบทบาทสมมติ (role play) จึงได้ประโยชน์จากการนี้ด้วย นักเรียนบางคนมีครอบครัวที่ทำธุรกิจร้านอาหารและรีสอร์ท ซึ่งบางครั้งเป็นสปอนเซอร์ให้ชั้นเรียนของเราใช้สถานที่จริงในการฝึกบทบาทสมมติ

ระหว่างนักท่องเที่ยวและบริการเสิร์ฟอาหารเป็นภาษาอังกฤษในช่วงฤดูท่องเที่ยว เรายังได้วิทยากรพิเศษที่เป็นเจ้าของภาษามาให้ความอนุเคราะห์เป็นคู่สนทนาให้ฟรีๆ

ห้องเรียนของเด็กเหล่านี้ไร้ซึ่งกระดานดำ ไร้ซึ่งผนังสี่ด้าน ไร้ซึ่งกรอบสี่เหลี่ยมจำกัดขอบเขตการเรียนรู้

การเป็นอาสาสมัครสอนภาษาอังกฤษเป็นแค่ภาระงานหนึ่งที่ผมได้รับมอบหมายจาก GEA Onlus อีกภาระหนึ่งก็คือการเก็บข้อมูลวิถีชีวิตของชาวอูรักลาไวย์ เพื่อใช้ประโยชน์ในโครงการพัฒนาสุขภาพและอนามัยของชุมชน

มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ Professor คัมเพริโอ ลากผมให้ติดตามไปกับเรือหาปลาของชาวประมงที่นั่น แก่ปลุกผมตั้งแต่เช้าตรู่ เพื่อจะได้ทันขึ้นเรือหางยาวไปหาปลากับพวกเขา บนเรือนั้นมีคนเรืออีก 4 คน รวมผมกับคัมเพริโอเป็น 6 คน หนึ่งในบรรดาคนจับปลานั้นก็คือ จ้อย เด็กชายธีระชัย อายุทะเล นักเรียนชั้น ม.3 ของผมเอง

“เดี๋ยวคุณจะได้เห็นภูมิปัญญาอันยิ่งใหญ่ของชาวอูรักลาไวย์อีกไม่ก็อัศจรรย์นี้แล้ว” คัมเพริโอบอกผม เมื่อเรือออกจากเกาะมาได้ 30 นาที เรือชะลอความเร็วและหยุดนิ่ง ลอยแท้งเต้งอยู่กลางผืนน้ำเงี้ยว เป็นสัญญาณบอกว่าการจับปลาจะเริ่มขึ้นแล้ว

จ้อย ผู้ซึ่งสลัดชุดนักเรียนเป็นคนหาปลา ลูกชิ้นยื่น โสหน้ากากซึ่งดัดแปลงจากหน้ากากที่ใช้ในการดำน้ำลึก (scuba diving) พร้อมอุปกรณ์ที่ใช้หายใจ ซึ่งเป็นสายยางยาวหลายเมตร ไม่ได้ต่อดัดกับถังออกซิเจน แต่เป็นเครื่องเป่าลม (air compressor) แบบเดียวกับที่ร้านซ่อมรถใช้เติมลมยาง สองมือถือถังพลาสติกเปล่าๆ ไม่มีฝาปิดอีกใบหนึ่ง แล้วกระโดดลงน้ำไปอย่างนั้น

ผมมองดูขั้นตอนการจับปลาด้วยความสนเท่ห์ ไม่ทันที่จะถามอะไรกับเจ้านายผม คัมเพริโอก็ยื่นหน้ากาก snorkel ให้แล้วบอกให้ผมโดดลงน้ำ ติดตามเฝ้าดูการจับปลาด้วยตัวเอง

“โอว่ายน้ำไม่แข็งนะ ยู” ผมบอกเสียงอ่อยๆ “ก็ฝึกเอาตอนนี้ดี ไม่ถึงกับตายหรอก ยู” เจ้านายตอบด้วยน้ำเสียงเป็นห่วงเป็นใยผมคิดว่าหน้ากากและกระโถนลงกลาง

ทะเลลึก โดยที่ไม่ได้ถามคัมเพริโอว่า GEA ทำประกันชีวิตให้ลูกจ้างด้วยหรือไม่ ผมว่าัย อยู่บนผิวน้ำไม่ห่างจากเรือนัก เพื่อดูกิจกรรมการจับปลาซึ่งอยู่ลึกลงไปอีกอย่างน้อย ราวสิบเมตร

ชาวประมงอุรุกกาไว้ไม่ใช้เบ็ด อวน หรือเทคโนโลยีมากมายในการจับปลา อุปกรณ์หลักที่ใช้ในการจับปลาเรียกว่า ลอบ หรือไซ ลักษณะเป็นทรงกระบอก แต่เป็น ครึ่งวงกลม เป็นใช้หวายและไม้ไม่ทำเป็นโครงหลัก ใช้ลวดถักเป็นตาข่ายโดยรอบ ด้านหน้าทำเป็นช่องเล็ก ๆ สำหรับให้ปลาว่ายเข้าไป แต่จะว่ายออกไม่ได้ เพราะจะติด เติดยแหลมของลวด ชาวประมงจะวางลอบไว้ที่ความลึกราวๆ 13-15 เมตรจาก พื้นผิวน้ำทะเลตามจุดต่างๆ ที่คาดว่า มีปลาชุกชุมทุกๆ 4-5 วัน ก็จะออกเรือไปชักลอบขึ้นมา

การชักลอบขึ้นมา นั้นไม่ได้ใช้กำลังคนทั้งหมด นั่นคือเหตุผลที่จ้อยถือถัง พลาสติกลงไปด้วย เมื่ออยู่ในน้ำคนจับปลาจะเอาเชือกผูกลอบเข้ากับถังพลาสติก และ เอาอุปกรณ์หายใจอัดอากาศใส่ถังจนทำให้ถังลอยขึ้นมาและจุดเอาลอบขึ้นมา บนผิวน้ำด้วย จากนั้นคนบนเรือจะช่วยยกลอบขึ้นมาบนเรือ เทปลาที่อยู่ในลอบออก ผ่านทาง ช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ ทำไว้เหมือนประตูเปิดปิดได้ แล้วจึงทิ้งลอบเปล่าๆ ลง ทะเลตามเดิม รอให้ปลามาติดกับต่อไป

วันนั้น ผมดูเจ้าจ้อยดำผุดดำโผล่อยู่อย่างนั้นหลายรอบ ระวังที่เรือแล่นชัก ลอบไปเรื่อยๆ จ้อยก็คอยให้ข้อมูลการจับปลาแก่ผม ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น เมื่อลอบติด ปลาสุดท้ายของวันนั้นถูกดึงขึ้นมา จ้อยแบ่งปลาอวบอ้วนจำนวนหนึ่งให้ผมกับคัมเพริโอ

“ปลาอินทรียี่ครึ่งคืบ เอาไปทำบาร์บีคิว อร่อยดี ส่วนโอเกานี้ผมต้องไปให้เค้า แก่ครับ ตัวนี้หลายตั้งค์”

เจ้าจ้อยว่า พลงนุ้ยไปเ้าทางเจ้าปลาเก่าตัวเ้าเ้าที่แยกไว้ต่างหาก ทิ้งให้ผม จ้องตาเป็นมันตลอดทางจนกระทั่งเรือกลับเข้าฝั่ง

การไปกับเรือหาปลาครั้งเ้าแรกของผมวันนั้น ทำให้รู้สึเ้าว่าทั้งผมและจ้อยต่าง ก็ เป็นเพื่อนรวมชั้นในห้องเรียนที่ไรซึ่งกระดานดำ ไรซึ่งผนังสีเ้าด้าน ไรซึ่งตำราเรียน และไร ซึ่งกรอบสี่เหลี่ยมจำกัดขอบเขตการเรียนรูเ้า